

Diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie i budowanie skutecznej strategii pracy z rodziną dotkniętą przemocą

Małgorzata Olejczyk-Barańska

RÓŻNICE MIĘDZY PRZEMOCĄ A KONFLIKTEM RODZINNYM

PRZEMOC DOMOWA

to jednorazowe albo powtarzające się, umyślne **działanie lub zaniechanie** naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

(ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005)

A więc przemoc jest:

- **INTENCJONALNA**
chodzi w niej zazwyczaj o pewien rodzaj kontroli. Jest celowym działaniem, choć jego cel nie zawsze jest świadomy.
- **SIŁY SĄ NIERÓWNOWAŻNE**
sprawca ma jakąś przewagę nad ofiarą – fizyczną, psychiczną, emocjonalną, finansową itd.
- **NARUSZA PRAWA, DOBRA OSOBISTE, PRZYNOŚI CIERPIENIE**
przewaga jest stosowana do naruszania praw i dobra ofiary, wiąże się z bólem psychicznym i fizycznym
- **NIEROZWIĄZYWALNA BEZ INGERENCJI Z ZEWNĄTRZ**
sprawca nie ma interesu w wprowadzeniu zmiany bo jego zachowania są zazwyczaj skuteczne, ofiara – jako słabsza i zależna - nie ma możliwości wprowadzenia zmian samodzielnie.

KONFLIKT

- To jednorazowe, lub powtarzalne epizody, sprzeczności celów, potrzeb i/lub wartości pomiędzy członkami rodziny.
- Konflikt:
  - **NIE JEST INTENCJONALNY** – wynika z pewnej sprzeczności.
  - **SIŁY SĄ WZGLĘDNIE WYRÓWNANE**
  - **JEDNA Z STRON NIE NARUSZA W PERMANENTNY SPOSÓB PRAW INNEJ**
  - **CZĘSTO ŁĄCZY SIĘ Z CIERPIENIEM, CHOĆ ZAZWYCZAJ OBU STRON**
  - **PRZY DOBRYM ROZWIĄZANIU UMOŻLIWIA ZMIANĘ NA LEPSZE I NIE ZAWSZE WYMAGA INGERENCJI Z ZEWNĄTRZ.**

Porównanie konfliktu i przemocy

	KONFLIKT W RODZINIE	PRZEMOC DOMOWA
INTENCJA	SPRZECZNOŚĆ	KONTROLA
RÓWNOWAGA SIŁ	RACZEJ TAK	NIE
NARUSZANIE PRAW	NIE / RACZEJ NIE	TAK
CIERPIENIE	CZĘSTO	TAK
POTENCJALNY POZYTYWNY ROZWÓJ BEZ INGERENCJI Z ZEWNĄTRZ	MOŻLIWY	NIEMOŻLIWY

Rozpoznawanie sygnałów świadczących o przemocy w rodzinie

Rodzina jako system:

Zgodnie z psychologią systemową, rozumie się rodzinę jako pewien system oddziałujących na siebie części, które dążą do utrzymania homeostazy – pewnej stałości. Dlatego też praca w rodzinach w których tą stałością jest przemoc jest tak trudna.

Wiele zachowań rodziny dążących do utrzymania tej stałości będzie działało na przekór zmianom i zaprzestania przemocy.

„Przemoc wiąże bardzo silnie – czasem silniej niż miłość”

DIAGNOZA PRZEMOCY

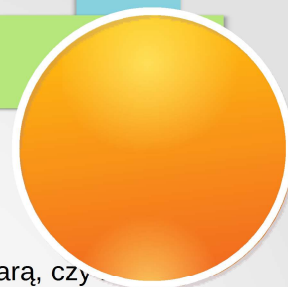
- Diagnoza sytuacji przemocowej w danej rodzinie polega nie tylko na odnalezieniu ofiar i sprawcy, ale przede wszystkim na zrozumieniu mechanizmów funkcjonowania tej rodziny.
- Dopiero zrozumienie mechanizmów pozwoli na zaplanowanie skutecznych oddziaływań.
- Aby zdiagnozować na czym polega przemoc w danej rodzinie często trzeba popatrzeć na nią całościowo, zebrać informacje z różnych źródeł. Dlatego zaleca się tworzenie zespołów w skład których wchodzi wielu specjalistów pracujących z rodziną.

DIAGNOZA PRZEMOCY

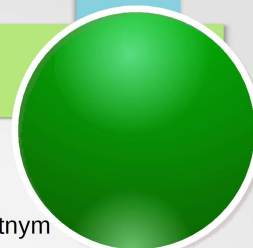
INFORMACJE ZEWNĘTRZNE

To wszystkie te informacje, które nas alarmują że w danej rodzinie dochodzi do przemocy. Pochodzą one często od przedstawicieli służb pomocowych, z rozmów z ofiarą, czy informacji ze środowiska. W zasadzie wystarczą aby stwierdzić czy przemoc występuje, ale same one nie pozwalają stworzyć skutecznego planu pracy z rodziną. Są to np.:

- To co mówią ofiary
- Obrażenia fizyczne
- Interwencje policji w rodzinie
- Założenie Niebieskiej Karty / Zgłoszenia z instytucji
- Informacje od osób bliskich.
- itd.

OBJAWY PSYCHICZNE

OBJAWY PSYCHICZNE OFIARY:

Ofiary przemocy (zarówno osoby dorosłe, jak i dzieci) żyją w permanentnym poczuciu zagrożenia i bezsilności. W przypadku przemocy fizycznej jest to groźba ataku, w przypadku psychicznej zagrożenie jest bardziej subtelne i czasami przez to straszne. Ponieważ do życia człowiek potrzebuje mieć poczucie wpływu, poczucie kontroli – a doznając przemocy nie ma się takiej kontroli. Osoby doznające przemocy wykształciły szereg MECHANIZMÓW OBRONNYCH, celem stworzenia iluzji posiadania wpływu i kontroli nad własnym życiem i wyborami.

Do najczęstszych z tych mechanizmów należą

- DYSOCJACJA
- ZAPRZECZANIE
- NADMIERNA KONTROLA
- TŁUMACZENIE SPRAWCY
- IDENTYFIKACJA Z AGRESOREM
- PRZYMUS POWTARZANIA TRAUMY

DYSOCJACJA

- To mechanizm psychologiczny polegający na odseparowaniu emocji (np.; lęku, złości, miłości.) od zachowania. Mechanizm ten pojawia się często u ofiar kataklizmów i klęsk żywiołowych. Człowiek nie może funkcjonować normalnie w stanie permanentnego napięcia i zagrożenia. Mechanizm ten niejako wyłącza emocje, ale ponieważ nie można wyłączyć emocji wybiórczo, taka osoba często przeżywa pewne otępienie emocjonalne.
- Jak to rozpoznać:
  - osoba taka zachowuje się nad wyraz spokojnie podczas różnych dramatycznych sytuacji,
  - cechuje ją pewna obojętność emocjonalna, która sprawia, że np. nie chroni dzieci przed zagrożeniem ze strony sprawcy
  - ma szereg objawów chorobowych – somatycznych
  - naraża dzieci na sytuacje przemocy
  - „dzielna osoba radząca sobie w takich trudnych warunkach”
- TRUDNOŚĆ – osoby doznające dysocjacji nie przeżywając trudnych emocji mają mniejszą motywację w szukaniu pomocy.

ZAPRZECZENIE

- To psychologiczny mechanizm polegający nie tyle na kłamaniu, nt. tego, że przemoc w danej rodzinie nie występuje, ile w faktycznym jej niedostrzeganiu. Osoby uwikłane w przemoc bardzo często nie postrzegają zachowań swoich, czy partnera jako przemocowych, nadają im inne nazwy – mniej związane z przemocą. Bagatelizują zachowania niebezpieczne.
- Jak to rozpoznać:
  - Zachowania przemocowe są bagatelizowane, umniejszana jest ich straszność (np. wydzielanie pieniędzy traktowane jest jako gospodarność), choć dla osób postronnych sytuacje takie są nie do przyjęcia.
  - W skrajnych momentach ofiary nie pamiętają poszczególnych sytuacji przemocy,
  - Swoje skargi, traktują jako uzalanie się bo „inni mają gorzej”
- TRUDNOŚĆ: podczas działania mechanizmu zaprzeczenia wiele istotnych faktów nie może „ujrzeć światła dziennego”, są pomijane podczas zeznań, prób szukania pomocy. Mechanizm ten opóźnia, lub też wpływa na odrzucanie pomocy przez rodzinę.

NADMIERNA KONTROLA

- W rodzinach dotkniętych przemocą osią wokół której toczy się życie jest KONTROLA. Sprawca poprzez przemoc próbuje uzyskać kontrolę, ofiary dramatycznie starają się kontrolę nad sobą utrzymać. Kontrola ma chronić ich przed głębokim lękiem i poczuciem własnej gorszości.
- Dlatego też ofiary nie mając realnej kontroli nad sobą, aby uratować pozytywny obraz siebie zaczynają często wzmacniać (aż do przesady) kontrolę w innych sferach np.. w stosunku do dzieci, porządku w domu, pracy, higieny itp.. Daje im to iluzję wpływania na swoje życie.
- Jak rozpoznać:
  - Osoby takie tworzą sztywne zasady wobec swoich dzieci
  - Są w ciągłym napięciu próbując przewidzieć zachowanie sprawcy po jego humorze „jaki przyjdzie”.
  - Nadmiernie dbają o konwenanse „co sąsiedzi powiedzą”.
  - Ofiary obwiniają się, mówią że sprowokowały przemoc. Daje im to poczucie kontroli o tyle, że ludź się iluzją, że skoro ją sprowokowały mogą na nią wpływać.
- TRUDNOŚCI: Przyjęcie pomocy wymaga oddania części kontroli – to napawa ofiarę bardzo silnym lękiem.

TŁUMACZENIE SPRAWCY

- Jednym z mechanizmów który jest iluzją posiadania kontroli nad sytuacjami przemocy są próby zrozumienia sprawcy. „Dlaczego on/ona taki jest?”. Daje to iluzję, że jeżeli to zrozumie – to będzie w stanie lepiej przewidzieć zachowania sprawcy
- Jak to rozpoznać:
  - Szukanie przyczyn zachowań w przeszłości sprawcy, np.. bolesnym dzieciństwie, porzuceniu, chorobie itd..
  - Tłumaczenie jego zachowań zdenerwowaniem, problemami w pracy, wrażliwością
  - Tłumaczenie jego zachowań uzależnieniem. „to tylko jak wpije taki/a jest, jak jest trzeźwy/a to porządny człowiek”
- TRUDNOŚCI: zrozumienie takie nic nie zmienia w sytuacji ofiary, lecz trudniej jej jest podjąć zmianę.

IDENTYFIKACJA Z AGRESOREM

- Mechanizm ten wywodzi się z faktu, że poczucie bezradności i braku wpływu powoduje duży lęk i jest zagrażające dla integralności osobowości. Tak więc ofiary przemocy które próbują bronić się przed tymi uczuciami zaczynają przejmować niektóre cechy sprawcy – aby przejąć też jego siłę.
- Jak to rozpoznać:
  - Rodzice doznający przemocy stosują ją na swoich dzieciach (zaniedbywanie, klapsy, szantaże emocjonalne itd.)
  - Dzieci mogą podejmować zachowania agresywne w szkole, lub w grupie rówieśniczej
  - Tłumaczą agresora przed innymi
  - Widoczna jest u ofiar fascynacja i duma z siły agresora
- TRUDNOŚCI: to mechanizm, który sprzyja powtarzaniu zachowań przemocowych przez członków rodziny. Często też wywołuje u osób pomagających złość na ofiarę, oraz w związku ze złością niechęć do pomocy jej.

PRZYMUS POWTARZANIA TRAUMY

- To nieświadomy mechanizm psychiczny w którym ofiara próbuje przywrócić sobie kontrolę nad sytuacją zagrożenia przez nieświadome powtarzanie jej wciąż i wciąż, w nadziei, że coś się zmieni – jednak nie wprowadza zmian w zachowaniu bo nie jest do tego zdolna.
- Jak to rozpoznać:
  - Osoby takie „wystawiają się” na przemoc, zdają się prowokować do jej powtarzania.
  - Przyjmują rolę tzw. „kozła ofiarnego” w innych sytuacjach np. w szkole, w pracy.
- TRUDNOŚCI: takie zachowania często wywołują złość osób, które mogły by pomóc i prowokują do osądu „sam jest sobie winien”. Jednakże należy pamiętać, że zachowania takie nie wynikają ze złej woli ofiar, a raczej ich przymus i nieświadome dążenia stanowią o dramacie ich sytuacji.

ROLE PRZYJMOWANE PRZEZ DZIECI W RODZINACH PRZEMOCOWYCH

BOHATER RODZINNY

- MOTTO: „jestem, bo zaspokajam potrzeby innych”
- Tą funkcję w rodzinie pełni dziecko, które przejmuje na siebie rolę i odpowiedzialność dorosłej osoby. Staje się nadodpowiedzialne. Nie sprawia problemów, często wręcz przeciwnie, można się nim chwalić np.: bardzo dobrze się uczy, jednocześnie wypełnia wszystkie obowiązki domowe i w gospodarstwie, pomaga rodzeństwu. Często jest powiernikiem rodziców – a więc jest traktowane przez nich jak partner, a nie osoba która wymaga opieki.
- Ta pozornie pozytywna postawa niesie w sobie wiele cierpienia i dramatu.
- Bardzo wyśrubowane oczekiwania co do siebie samego nie pozwalają takiemu dziecku popełnić błędu, czuje się złe i samolubne gdy zaczyna dbać o siebie, odmawia sobie prawa do szczęścia. Czuje się nie dość dobre, a więc obawia się, że inni to odkryją.
- Trudnością w pomocy takiemu dziecku jest fakt, że może odrzucać pomoc z lęku, że nie spełniając kogoś oczekiwań, będzie nie dość dobre. Atutem jest to, że dziecko takie ma duże zasoby organizacyjne, przydatne umiejętności do radzenia sobie w trudnych sytuacjach życiowych.

NIEWIDZIALNE DZIECKO

- MOTTO: „nie ma mnie, więc mnie nie skrzywdzisz”
- To dziecko które ani nie wyróżnia się niczym specjalnym, ani nie przeszkadza. Aby chronić się przed przemocą i napięciem stara się nikomu nie rzucać w oczy. W szkole nauczyciele mało potrafią o nim powiedzieć, oprócz tego, że nie ma z nim problemów. Nie ma specjalnie kolegów, ale też nie popada w konflikty. Łatwo o nim zapomnieć.
- Dramatem takich dzieci jest fakt, że aby siebie chronić muszą zaprzeczyć i ukryć swoją osobowość. Wyzbyć się pragnień i potrzeb, psychologicznie „pozbyć się siebie”. Takie dzieci nie wiedzą co lubią i czy im na czymś zależy, nie wiedzą często co czują.
- Trudnością w pracy z takim dzieckiem jest to, że nie łatwo jest bazować na jego zasobach. Często praca psychologiczna z nim polega na szukaniu z nim tego, czego pragnie, co lubi itd. Dużym talentem takich dzieci jest umiejętność odczytywania nastrojów emocjonalnych innych osób.

BUNTOWNIK

- MOTTO: „Nie zgadzam się, więc jestem”
- Dziecko takie najczęściej sygnalizuje swoje cierpienie w rodzinie przez tzw. „złe zachowanie”. Może ono przybierać różne formy. Od wchodzenia w otwarte konflikty z agresorem, bronięcia przed nim członków rodziny, po zachowania agresywne, kontestacje norm i korzystanie z używek poza rodziną np.. w szkole.
- Dziecko to próbuje chronić swoją osobowość i mieć poczucie wpływu na świat poprzez ciągłe wyładowania swojej złości i frustracji
- W pracy z nim pomaga to, że najłatwiej z całej rodziny jest mu mówić o sytuacji przemocy w domu. Jego złość chroni jego niezależność przed psychologicznym zniszczeniem przez sprawcę. Trudnością jest to, że dziecko takie bardzo często prowokuje złość osób, które mogły by mu pomóc, a jemu samemu trudno jest wejść w relacje zależności – czyli przyjęcia pomocy.

KOZIOŁ OFIARNY / CLOWN

- MOTTO: „kiedy jest napięcie, poświęcę się żeby je rozładować”
- Kozioł ofiarny w rodzinie to osoba na której najczęściej skupia się złość innych. Jest bardzo wrażliwa na napięcie, które w rodzinach przemocowych jest zagrażające – bo niesie ryzyko eskalacji przemocy. W takich sytuacjach dziecko często zrobi coś (głupiego, „niegrzecznego”, denerwującego) co sprawi, że dojdzie do wybuchu i rozładowania złości na nim. W ten sposób nieświadomie chroni innych członków rodziny przed przemocą.
- Dziecko takie często pełni rolę klasowego kozła ofiarnego, inni go nie lubią, często obwiniają o różne rzeczy, może mieć szereg zachowań prowokacyjnych.
- Łatwo odczytuje stany emocjonalne innych. Jednak ze trudnością pracy z nim jest nieświadome prowokowanie u innych złości na sobie, oraz dużo zachowań „ucieczkowych” z relacji.

Kształtowanie się psychiki dzieci w rodzinach dotkniętych przemocą

- Psychika dziecka w rodzinie dopiero się kształtuje – nie ma ono (jak dorosły) arsenału mechanizmów obronnych i zasobów wyniesionych z lat wcześniejszych. Dlatego też dominują u niego dwa uczucia:

- **Efektom tego może być szereg zachowań:**

- *Męczliwość i rozkojarzenie w szkole*
- *Częste zapominanie o odrobieniu lekcji*
- *Objawy bólowe, lub somatyczne tradycyjnie związane z napięciem*
- *Problemy z integracją z ciałem (zaniedbanie, nadmierne dbanie, samookaleczenia, częste wypadki i uszkodzenia ciała, zaburzenia jedzenia itp..)*
- *Poczucie, że dziecko „nie pasuje do swojego ciała”.*
- *Spełnianie niewypowiedzianych życzeń nauczycieli i kolegów.*
- *Dobre wyczuwanie nastrojów w klasie (w tym rola kozła ofiarnego)*
- *Częste choroby, złe samopoczucie.*

- **OBJAWY PSYCHICZNE SPRAWCA:**

Specjaliści wyróżniają trzy podstawowe grupy sprawców przemocy:

- Sprawcy przemocy charakteryzują się zazwyczaj bardzo silnym przekonaniem o własnej niższości, co często jest maskowane paradoksalnie okazywaniem swojej mocy i wyższości. Mają niską samoocenę, poczucie, że nie potrafią kontrolować siebie i swojego świata – to budzi silny lęk. Aby chronić się przed lękiem wdrażają mechanizmy obronne mające na celu „udowodnić” sobie i innym, że to nieprawda.
- Najczęściej spotykanymi mechanizmami obronnymi przez sprawców przemocy są:
  - Uzależnienia
  - Sztywność granic
  - Zaprzeczenie
  - Zależność emocjonalna
  - Potrzeba nadmiernej kontroli

UZALEŻNIENIA

- Poczucie własnej niższości, oraz nieadekwatności budzi silny lęk i smutek. Uzależnienie ma często funkcje ochrony przed depresyjnością, własnym wewnętrznym smutkiem i osobistym zranieniem.
- Mechanizmy uzależnienia są bardzo podobne jak w zachowaniach przemocowych i często te dwa problemy współwystępują.

Jak to rozpoznać:

- Nadużywanie środków psychoaktywnych (alkohol, narkotyki, leki), hazardu.

SZTYWNOŚĆ GRANIC

- Często, choć sama nie stosuje się do swoich zasad, osoba stosująca przemoc tworzy sztywne granice i restrykcyjne zasady dla swoich bliskich. Często postrzega te zasady jako wdrażane dla dobra bliskich.
- Sztywność dotyczy również potrzeby posiadania kontroli nad bliskimi. Ich niezależność, samodzielność wzbudza silny lęk – dlatego też próbuje przejąć kontrolę nad bliskimi stosując szereg nakazów i zakazów.
- Repertuar emocji i zachowań u takich osób jest bardzo często ograniczony. Najczęściej przeżywanymi emocją jest złość, która ma za zadanie zamaskować lęk i smutek.
- Jak to rozpoznać:
  - Osoby takie często reagują złością na nowe – nieznanym im sytuacje (np.. na pojawienie się osób ze służb pomocowych)
  - Stosują restrykcyjne zasady w rodzinie,
  - Izolują członków rodziny od innych osób.

ZAPRZECZENIE

- To podobny mechanizm, jak ten występujący u ofiar przemocy. Sprawcy przemocy często nie kłamią, że nie stosują przemocy, tylko sami przed sobą nie nazywają tych zachowań przemocowymi. Postrzegają je nawet jako mające za zadanie chronić ich rodzinę. Szczególnie jest to widoczne w sytuacjach przemocy psychicznej.
- Tworzą szereg wyjaśnień które mają usprawiedliwiać ich zachowania: „Mnie ojciec lał i wyrosłem na porządnego człowieka”, „muszę przeglądać jej telefon, żeby się nie puszczała”, „wybije mu z głowy te głupoty” itp..
- Jak to rozpoznać:
  - Obarczanie ofiar winą za własne zachowania agresywne
  - Nie dostrzeganie, że zachowanie jest agresywne
  - Funkcjonowanie jakby w „innej rzeczywistości”

ZALEŻNOŚĆ EMOCJONALNA

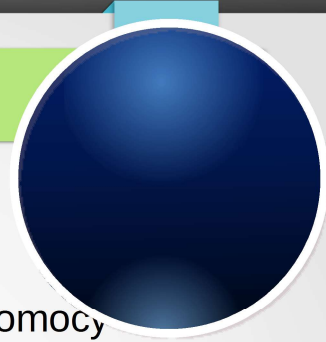
- Samopoczucie osób stosujących przemoc w ogromnym stopniu zależy od jego bliskich. Wszystkie zachowania bliskich, które są wbrew jego woli sprawiają, że sprawca czuje się słaby, nic nie wart. Dlatego jest tak bardzo zależny emocjonalnie. Czuje się niezdolny do działania i aby się przed tym chronić, próbuje odzyskać moc przez zachowania agresywne.
- W oczach ofiary staje się on wszechmocny, a sam naprawdę czuje się słaby i bezradny.

POTRZEBA NADMIERNEJ KONTROLI

- To najsilniejszy mechanizm wokół którego toczy się cała dramaturgia przemocy domowej. Kontrola ma dawać sprawcy ochronę przed lękiem i poczuciem własnej słabości. Stwarza iluzję mocy.

REZONANS OSOBISTY POMAGACZA

- W procesie diagnozy sytuacji przemocy rodzinnej niezwykle ważne są emocje i osobiste przekonania osoby która tej pomocy udziela.
- Mogą być one zarówno bardzo pomocne, ale również sprawiać, że nie dostrzeże problemu, czy też inaczej go zinterpretuje.
- Sytuacja przemocy jest sytuacją silnie emocjonalną i to, od tego czy osoba pomagająca będzie dobrze znała i rozumiała swoje emocje, zależy jej skuteczność.

- Szczególnie dotyczy to osób, które
  - Same w przeszłości doświadczały jakiś form przemocy – zwłaszcza domowe.
  - Obecnie funkcjonują w związkach w których występuje przemoc
  - Pochodzą z rodzin w których była osoba uzależniona
  - Obecnie są w związku z osobą uzależnioną
- Te doświadczenia osobiste mogą bardzo pomóc w dobrym zrozumieniu sytuacji, w zaangażowaniu się w pomoc – ale niosą ze sobą zagrożenie, że u osoby pomagającej pojawią się niektóre z ww. mechanizmów
- **POMAGAJĄCY MAJĄCY ŚWIADOMOŚĆ SWOICH UCZUĆ I PRZEKONAŃ MA JEDNO Z NAJSILNIEJSZYCH NARZĘDZI DIAGNOSTYCZNYCH.**

EMOCJE, KTÓRE NAJCZĘŚCIEJ POJAWIAJĄ SIĘ PODCZAS PRACY Z OFIARĄ PRZEMOCY

- **ZŁOŚĆ**
- **BEZRADNOŚĆ**
- **LITOŚĆ**
- WSPÓŁCZUCIE
- IRYTACJA
- CHEĆ ZROBIENIA CZEGOŚ „ZA...”

EMOCJE KTÓRE NAJCZĘŚCIEJ POJAWIAJĄ SIĘ PODCZAS PRACY ZE SPRAWCĄ

- **ZŁOŚĆ**
- **CHEĆ ODWETU**
- **TŁUMACZENIE JEGO ZACHOWAŃ**
- **EKSCYTACJA**
- **BRAK WIARY W ZEZNANIA OFIARY**

JAWNE I UKRYTE POTRZEBY RODZINY

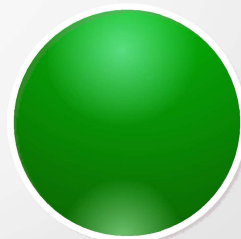
KONFLIKT POTRZEB

HIERARCHIA POTRZEB

- W rodzinie gdzie pojawia się przemoc, naruszane są zazwyczaj potrzeby na wszystkich piętrach. Jednakże najbardziej dotkliwie dla jej członków jest naruszenie pierwszych trzech podstawowych potrzeb. Tego rodzaju przemoc zostawia najbardziej trwałe urazy i najbardziej rujnuje psychikę ofiar.
- W przypadku naruszania pozostałych dwóch rodzajów potrzeb przemoc jest zazwyczaj trudniejsza do zdiagnozowania, oraz do udowodnienia w sądzie – nie budzi ona również jasnego sprzeciwu społecznego (np.. przemoc finansowa, zakaz strojenia się, pracowania, realizowania pasji), pozostaje jednak nadal dotkliwa.

- W pracy z rodzinami dotkniętymi przemocą występuje bardzo dużo sprzeczności dotyczących deklarowanych, świadomych, nieświadomych, czy wreszcie realnych potrzeb. To nastarcza osobie pomagającej wiele trudności w pracy – oraz niesie ze sobą zagrożenie „wypadnięcia” takiej rodziny z systemu pomocy.

NAJCZĘŚCIEJ SPOTYKANE KONFLIKTY POTRZEB W RODZINIE DOTKNIĘTEJ PRZEMOCĄ

ZGŁASZANA POTRZEBA PRZEZ OFIARĘ A REALNA MOŻLIWOŚĆ JEJ REALIZACJI

- To oczekiwania w stronę osób pomagających typu:
  - „proszę niech mi państwo pomogą, tylko tak, żeby sprawca się nie dowiedział”
  - „proszę zrobić coś, żeby przemoc ustała – ale żeby nic się nie zmieniło”
  - „Ja się państwu zwierzę, ale nie możecie podjąć żadnych działań – to będzie w tajemnicy”

• **POTRZEBY WYPOWIADANE A NIEUŚWIADOMIONE**

To najtrudniejszy konflikt, bo wiele z mechanizmów psychicznych działających u ofiar przemocy sprawia, że sytuacja przemocy jest podtrzymywana. Nie można ofiar obarczać za to odpowiedzialnością – nie jest to ich wola. Większość tych mechanizmów stanowi wynik ich wychowania, relacji z dzieciństwa (zarówno dorośli sprawcy, jak i ofiary przemocy często w dzieciństwie doznawali przemocy).

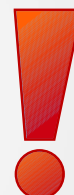
- Najczęstsze mechanizmy wpływające na sprzeczność pomiędzy świadomie deklarowanymi a nieuświadomionymi potrzebami:

PRZYMUS POWTARZANIA TRAUMY

KOLUZYJNA RELACJA

SCHEMATY RODZINNYCH ZACHOWAŃ (tzw. SKRYPTY RODZINNE)

PRÓBA SPROSTANIA SPRZECZNYM OCZEKIWANIOM

- **POTRZEBY POSZCZEGÓLNYCH CZŁONKÓW RODZINY**

Oczywiście największą rozbieżność widzimy w relacji

Sprawca – Ofiara

Ale rozbieżności tych zazwyczaj jest znacznie więcej np.

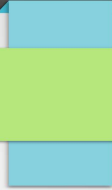
Dzieci – Rodzice

• POTRZEBY DEKLAROWANE PRZEZ CZŁONKÓW RODZINY – A WIDZIANE PRZEZ OSOBĘ PRACUJĄCĄ Z RODZINĄ

- Często jako osoby pomagające widzimy szereg potrzebnych zmian, których nasi klienci z początku nie dostrzegają. Nie wynika to ze złej woli, ale z mechanizmów funkcjonujących w rodzinie przemocowej. Jednakże często na próby rozmowy o tych zmianach rodziny reagują złością, poczuciem bycia niezrozumianym, wycofaniem się z kontaktu.

METODY RADZENIA SOBIE ZE SPRZECZNOŚCIĄ POTRZEB

- Wskazówki te powstały w ramach mojej pracy, pozwalają mi lepiej określać priorytety w pracy z rodzinami uwikłanymi w przemoc:
  - 1) Pierwszoplanowe są potrzeby i działanie na korzyść najbardziej bezbronnych członków rodziny. Najczęściej są to dzieci, osoby starsze, osoby niepełnosprawne
  - 2) Jeżeli sytuacja nie jest krytyczna (zagrożenie życia i zdrowia) ważnym elementem jest praca motywacyjna do zmian. Praca psychoterapeutyczna zmierzająca do zwiększenia świadomości własnych mechanizmów lub program korekcyjno-edukacyjny dla sprawców przemocy.

-
-
- 3) W sytuacjach zagrożenia życia i zdrowia podejmowanie działań radykalnych.
  - 4) Z poszczególnymi członkami rodziny powinni pracować różni pracownicy, aby jedna osoba nie musiała odpowiadać na sprzeczne potrzeby klientów
  - 5) W przypadku występowania aktywnej przemocy nie podejmowanie terapii rodzinnej – lub mediacji. Uznaję bowiem, że obie te formy wsparcia wymagają pewnej równości uczestników. W relacji pomiędzy ofiarą i sprawcą nie ma równości (trzeba jednak zaznaczyć, że są podejścia które dopuszczają terapię rodzinną w rodzinach uwikłanych w przemoc)
  - 6) Trzymanie wobec klientów z takich rodzin jasnych zasad, przy jednocześnie informowaniu o podjętych działaniach. Zasady postępowania są w miarę możliwości takie same dla wszystkich (czas i miejsce spotkań, prawa do informacji tp). Daje to pomagającemu oparcie, a wszystkie pokusy aby coś „nagiąć” lub „potraktować szczególnie” pozwalają lepiej zrozumieć co dzieje się w danej rodzinie.

KONTAKT Z RODZINAMI UWIKŁANYMI W PRZEMOC (techniki komunikacji)

ZADBAJ O BEZPIECZEŃSTWO – podczas rozmowy należy izolować ofiarę od sprawcy, nigdy nie pozwól aby rozmowa toczyła się w obecności sprawcy, nie doprowadzaj do konfrontacji ofiary ze sprawcą – pamiętaj, że w takiej konfrontacji siły są nie równe. Często konieczna jest długotrwała izolacja ofiary – zabezpieczenie miejsca pobytu.

STOSUJ METODĘ MAŁYCH KROKÓW – osoba doznająca przemocy często opowiada o niej nieskładnie, jest przestraszona i zdenerwowana, zadawaj pytania pomocnicze, nie pośpieszaj.

POZNAJ DOBRZE PRAWO - postaraj się poznać zasady prawa i pomocy socjalnej, które przysługują ofierze.

NIE NACISKAJ, lecz zapraszaj oraz informuj. Dawaj do zrozumienia, że nie grozi jej „wmuszanie pomocy na siłę”

Pamiętaj – często **OSOBY DOZNAJĄCE PRZEMOCY BUDZĄ NASZĄ IRYTACJĘ I ZŁOŚĆ**. Uważaj, aby nie wyładować go na ofierze. Nawet gdy bardzo się niecierpliwisz nie okazuj tego, mówiąc np.: „nie dziwię się, że pani mąż się na panią złości.”

NIE UŻYWAJ WYPOWIEDZI AKCEPTUJĄCYCH PRZEMOC np.:
„To wszystko dlatego, że on/ona bardzo się złości”. Zawsze
potępiaj zachowania przemocowe : „Nic nie usprawiedliwia takiego
zachowania – jemu/jej nie wolno tego robić”.

Przed współdziałaniem z innymi służbami najpierw **przygotuj grunt**.
Nie wysyłaj człowieka do instytucji, lecz do innego człowieka.

Nie wymagaj na siłę działania – raczej go ucz.

PRZEBIEG INTERWENCJI

Wysłuchanie – ważne aby **zrozumieć jak** osoba poszukująca pomocy **postrzega to co dzieje się w domu**. Wysłuchanie pozwala często opracować traumę i „zebrać do kupy” doświadczenia. Często to pierwsza okazja do takiej opowieści. Inną funkcją **wysłuchania** jest wyrobienie sobie przez interwenta własnej opinii nt. tego co się dzieje.

Działanie – podejmij adekwatne działania i ustal plan

WYSLUCHANIE

- Zapewnij bezpieczeństwo rozmowy
- Zdefiniuj problem
- Wspieraj
- Staraj się zdobyć maksymalną ilość informacji, które w danym momencie możesz uzyskać
- Akceptuj, mów jak zrozumiałeś to co słyszysz (bądź ego pomocniczym).
- Zapewnij o swoim zaangażowaniu
- Staraj się ocenić stan psychofizyczny klienta.
- Potwierdź, że szukanie pomocy to dobry krok
- Pokazuj, że choć klient nie może wpłynąć na sprawcę, może zrobić dla siebie.

DZIAŁANIE

- Określ stopień zagrożenia i do niego dostosuj propozycje pomocy.
- Określ stopień możliwości dokonywania wyborów.
- Określ zasoby.
- Spróbuj nazywać klientowi to co się z nim dzieje, Posługuj się pomocami np. narysuj cykl przemocy na kartce.
- Staraj się wykorzystać siły i potencjał klienta
- **Działaj tak, żeby zapewnić bezpieczeństwo**
- **Stwórz plan działania** (co dalej, kiedy spotkanie, co robić w sytuacji przemocy)

TWORZENIE PLANU PRACY Z RODZINĄ i MONITORING

PLAN PRACY Z RODZINĄ ETAP 1. DIAGNOZA SYTUACJI

ZAPEWNIENIE
BEZPIECZEŃSTWA

OBJĘCIE WSPARCIEM
JAK NAJWIĘKSZEJ LICZBY
CZŁONKÓW RODZINY

DIAGNOZA MECHANIZMÓW
INDYWIDUALNYCH
I RODZINNYCH

ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA

W SYTUACJI ZAGROŻENIA AKTYWNYM NAPADEM, LUB ZAGROŻENIA ŻYCIA

- W sytuacjach zagrożenia podstawą jest zapewnienie ofiarom bezpieczeństwa
- Umieszczenie w miejscu bezpiecznym (schronienie u rodziny, umieszczenie w ośrodku itp.)
- Zwykle w takiej sytuacji ofiarom samym ciężko jest się „zorganizować” ze względu na paraliż woli. Dlatego często to pomagający musi wykonać telefony, zaplanować pomoc.

JEŻELI SYTUACJA NIE WYMAGA NATYCHMIASTOWEJ INTERWENCJI

- Zapewnienie odosobnionego miejsca do rozmowy
- Poinformowanie o prawie i możliwych formach pomocy

PLAN PRACY Z RODZINĄ ETAP 2. BUDOWANIE PLANU

SPOTKANIE OSÓB
ZAANGAŻOWANYCH
W POMOC

WYŁONIENIE OSÓB
MAJĄCYCH NAJWIĘKSZY
KONTAKT Z RODZINĄ

STWORZENIE PLANU
WIELOWYMIAROWEGO
(*PODZIAŁ
RÓL DLA POSZCZEGÓLNYCH
OSÓB*)

Plan powinien opierać się na diagnozie mechanizmów występujących w rodzinie – bo tylko wtedy ma szanse powodzenia. Powinien też obejmować zaangażowanie wielu osób i instytucji

PLAN PRACY Z RODZINĄ ETAP 3. REALIZACJA

Dziękuję za uwagę